

Kuluttajaliiton hallitusohjelmataavoitteet vaalikaudelle 2019–23

Eduskuntavaalit järjestetään vuoden 2019 huhtikuussa. Käsillä olevat tavoitteet on laadittu näitä vaaleja varten. Koska vaaleihin on runsaasti aikaa, näitä tavoitteita on todennäköisesti tarvetta muokata ja täydentää ennen vaaleja – parhaassa tapauksessa joistakin tavoitteista on mahdollista myös luopua niiden toteutuessa ennen vaaleja.

Kuluvalla eduskuntavaalikaudella osa Kuluttajaliiton tälle vaalikaudelle asetetuista tavoitteista on toteutunut tai toteutumassa. Keskeisimpiä näistä ovat taksiliikenteen vapautuminen kilpailulle ja keskeisten verkkopalvelujen saavutettavuus. Myös liiton pitkäaikainen toive kauppojen aukiolon vapauttamisesta toteutui.

Euroopan komissio julkisti huhtikuussa 2018 *Kuluttajat vahvempaan asemaan (New Deal for Consumers)* -lakipaketin, joka sisältää muun muassa ryhmäkannetta ja seuraamusmaksua koskevat direktiiviehdotukset. Toteutuessaan lakipaketti toteuttaa eräitä keskeisiä Kuluttajaliiton tavoitteita.

Kuluttajien toimintaympäristö on jatkuvan muutoksen tilassa. Teknologiassa tapahtuvat muutokset tuovat kuluttajille uudenlaisia tavaroita ja palveluita, olemassa olevien palvelujen tuottamistapa muuttuu. Muutos on suurelta osin maailmanlaajuista, mutta vaikutukset ulottuvat kaikkialle. Niinpä muutokseen pitää reagoida kaikilla hallinnon tasoilla: kunnissa, maakunnissa, valtioissa, EU:ssa. Tämä tuo uudenlaisia haasteita sekä kuluttajille, palveluntuottajille, viranomaisille että lainsäätäjälle.

Kuluttajat eivät ole yhtenäinen ryhmä. Kuluttajien tietotaso on erilainen, heidän asuinpaikkansa poikkeavat toisistaan ja heidän tuloissaan on suuria eroja. Lisäksi kuluttajien tarpeet, kulutustottumukset ja toiveet vaihtelevat suuresti. On tärkeää huomioida eri kuluttajien tarpeet ja toiveet tasapuolisesti ja varmistaa kaikille ihmisille mahdollisuus kohtuullisiin peruspalveluihin.

Oman merkittävän haasteensa kuluttajille muodostavat ilmastonmuutos ja sen seuraukset. Ilmastonmuutoksen torjuminen on niin tärkeä asia, että myös kuluttajien on oltava valmis maksamaan siitä. Tällöin on kuitenkin tärkeää, että päästövähennykset tehdään mahdollisimman kustannustehokkaasti ja että vähennyksistä aiheutuvat kustannukset ja muut haitat jaetaan oikeudenmukaisesti.

Kuluttajan oikeusturvasta huolehtiminen

Ryhmäkannetta laajennettava

Yksittäisen kuluttajan on usein mahdotonta valvoa etujaan tuomioistuimessa oikeudenkäynnin kuluja vuoksi. Lisäksi on usein tapauksia, joissa suuri määrä kuluttajia on kohdannut saman elinkeinonharjoittajan taholta samanlaisia ongelmia – tällaisissa tapauksissa ryhmäkanteen olisi luonteva tapa kuluttajien etujen valvomiseen. Tällä hetkellä vain Kuluttaja-asiamiehellä on oikeus ryhmäkanteen nostamiseen toimivaltaansa kuuluvissa asioissa. Kuluttajien oikeusturvan varmistamiseksi Kuluttajaliitto esittää, että Suomessa on käynnistettävä ryhmäkannelainsäädännön uudistus, jonka tavoitteena on soveltamisalaltaan laaja ryhmäkannemahdollisuus. Kanneoikeus on viranomaisten ja yksittäisten vahingonkärsineiden lisäksi oltava myös järjestöillä ja muilla edunvalvontaorganisaatiolla. Ryhmäkannetta koskeva ehdotus sisältyy myös Euroopan komission huhtikuussa julkistamaan Kuluttajat vahvempaan asemaan (New Deal for Consumers) -lakipakettiin. Kuluttajaliitto vaatii, että Suomi ajaa asiaa aktiivisesti myös EU:ssa.

Kuluttajan oikeuksien polkemisesta tuntuvat seuraamukset

Nykyisin elinkeinonharjoittajan lainvastaisesta toiminnasta, kuten markkinointisääntöjen rikkomisesta, tulee välttämättä minkäänlaisia seuraamuksia. Kuluttaja-asiamies voi pyytää markkinaoikeutta kieltämään tai joissakin tapauksissa kieltää itse lainvastaisen menettelyn. Valitusoikeuttaan käyttämällä elinkeinonharjoittaja voi lykätä kiellon voimaantuloa. Jos lainvastainen toiminta lopetetaan, kun kieltä on tullut voimaan, ei lainvastaisesta toiminnasta aiheudu elinkeinonharjoittajalle mitään seuraamuksia.

Kuluttaja-asiamiehellä tulee olla mahdollisuus määrätä seuraamusmaksu lainvastaisesti toimivalle elinkeinonharjoittajalle. Seuraamusmaksun pitää olla tuntuva, jotta halutut tulokset voidaan saavuttaa. EU:ssa seuraamusmaksu vaihtelee välillä 2 900 €–10 % liikevaihdosta. Kilpailurikkomuksesta maksu voi olla jopa 10 % liikevaihdosta. Kuluttaja-asiamiehelle tulee myös turvata riittävät voimavarat valvontaan ja seuraamusten täytäntöönpanoon.

Seuraamusmaksua koskeva ehdotus sisältyy myös Euroopan komission huhtikuussa julkistamaan Kuluttajat vahvempaan asemaan (New Deal for Consumers) -lakipakettiin, esityksen mukaan maksun enimmäismäärän tulee olla vähintään 4 % yrityksen liikevaihdosta. Kuluttajaliitto vaatii, että Suomi ajaa asiaa aktiivisesti myös EU:ssa.

Kuluttajansuoja ulotettava sosiaali- ja terveystalveluihin

Kuluttajaliiton mielestä sosiaali- ja terveystalveluiden valinnanvapaus tarvitsee tuekseen vahvan ja laajan asiakkaansuojan, joka tulee selkeästi kirjoittaa lainsäädäntöön. Valinnanvapauden piiriin tulevien sote-talveluiden käyttäjiä tulee kuluttajansuojan periaatteiden mukaisesti suojata muun muassa harhaanjohtavalta markkinoinnilta. (Tämä kohta poistuu, jos eduskunta hyväksyy sote-valinnanvapauslain). Heille tulee varmistaa oikeus rahalliseen korvaukseen talvelun puutteen perusteella sekä antaa mahdollisuus viedä riita-asiat tuomioistuimen ulkopuolisen riidanratkaisuelimen ratkaistavaksi.

Lakeihin on sisällytettävä selvästi ne keskeiset kuluttajansuojan periaatteet, joita noudatetaan kaikissa valinnanvapauden piirissä olevissa talveluissa talveluntuottajasta riippumatta. Muussa tapauksessa lakien oikean tulkinnan hakeminen saattaa viedä useita vuosia.

Henkilöön kohdistuvien talvelujen kuluttajansuojasta pitää säätää lailla

Tällä hetkellä laissa ei ole yleistä kuluttajansuojasäätelyä henkilöön kohdistuvista talveluista. Säätelyn ulkopuolella ovat mm. yksityiset sosiaali- ja terveystalvelut, koulutus, liikuntatalvelut ja kauneudenhoito. Näihin talveluihin sovelletaan kuluttaja- ja sopimusoikeuden yleisiä periaatteita.

Kuluttajaliitto vaatii, että henkilöön kohdistuvien talvelujen kuluttajansuojasta säädetään lailla. Lainsäädäntö selkiyttäisi nykytilannetta ja auttaisi kuluttajia toteuttamaan oikeutensa.

Kuluttajansuojan korkea taso säilytettävä

Kuluttajaliitto vastustaa kaikkia sellaisia toimia, jotka merkittävästi heikentävät kansallista kuluttajansuojaa. Kuluttajaliitto painottaa, että EU:n perustamissopimuksen mukaan EU-lainsäädännön tulee perustua kuluttajansuojan korkeaan tasoon. Konkreettinen esimerkki kuluttajansuojaa heikentävistä ehdotuksista on ajoittain esiin nouseva esitys tavaroiden virhevastuun keston rajaaminen kahteen vuoteen.

Sisämarkkinoiden syventäminen ei saa heikentää kuluttajansuojan tasoa niissä EU-maissa, missä se on EU-säätelyn minimitasoa korkeampi, vaan sisämarkkinoihin liittyvän harmonisoinnin tulee perustua kuluttajansuojan korkeaan tasoon ja tapahduttava nostaa heikomman kuluttajansuojan maiden tasoa kohti korkeamman kuluttajansuojan maiden tasoa. Tätä tavoitetta kohti voidaan kulkea ns. minimiharmonisoinnin kautta.

Puhelinmarkkinoinnin ja kotimyynnin sääntelyä tiukennettava

Puhelin- ja kotimyynnin ongelmien vähentämiseksi Kuluttajaliitto esittää, että puhelimitse tehtävien etäsopimusten ja kotimyynnissä tehtyjen sopimusten osalta elinkeinonharjoittajan on vahvistettava tarjous kuluttajalle, joka tulee sidotuksi vasta lähetettyään kirjallisen hyväksyntänsä. Käytännössä uusi säännös tarkoittaisi sitä, että elinkeinonharjoittajan olisi lähetettävä kuluttajalle tarjous, jossa kerrotaan (ennakkotietojen yhteydessä), että sopimus sitoo kuluttajaa vasta, kun hän on hyväksynyt sen kirjallisesti sekä kerrottava hyödykkeen pääominaisuudet, kokonaishinta ja sopimuksen kesto. Kuluttajan hyväksyntä voisi tapahtua tekstiviestillä, sähköpostilla tai kirjeellä. Tämän jälkeen kuluttajalle olisi lähetettävä lain edellyttämä vahvistus, jossa kerrotaan mm. peruuttamisoikeudesta.

Lisäksi Kuluttajaliitto katsoo, että puhelinmyyntiä saisi suunnata vain niille kuluttajille, jotka ovat sen nimenomaisesti sallineet.

Jakamistalouteen kiinnitettävä huomiota sääntelyä kehitettäessä

Jakamistalouden merkitys on viime vuosina tullut entistä suuremmaksi. Jakamistalous on monimuotoinen ilmiö, johon nykyinen sääntely ei kaikin osin sovellu kovin hyvin. Yksinkertaisimmillaan kyse on puhtaasti kahden yksityishenkilön välisestä sopimussuhteesta, joka ei välttämättä tarvitse lisäsääntelyä. Usein jakamistaloudessa on mukana ammattimaisesti toimiva välittäjä, joka saattaa palvelun tarjoajan ja ostajan yhteen sekä hoitaa maksuliikenteen ja markkinoinnin. Tällaisessa tilanteessa on usein kyse kolmesta sopimussuhteesta, joissa sekä palvelun tarjoaja että käyttäjä ovat heikommassa asemassa suhteessa välittäjään. Kuluttajaliitto katsoo, että tällaisissa tilanteissa tarvitaan sääntelyä, jolla määritellään selkeästi eri osapuolten oikeudet ja velvollisuudet sekä suojataan suhteen heikompia osapuolia.

1. Palvelun välittäjän vastuu sekä palvelun ostajaan että myyjään nähden tulee määritellä lain tasolla. Mitä vahvemmin välittäjä puuttuu sopimuksen sisältöön tai tarjoaa työkaluja sopimuksen täyttämiseen ja hyötyy tästä taloudellisesti, sitä vahvemmat syyt on saattaa välittäjä vastuuseen myös palvelun tarjoajan ja käyttäjän välisestä sopimuksesta.

2. Yksityishenkilöillä tulee olla mahdollista viedä keskinäisiä sopimuksiaan koskevat riidat Kuluttajariitalautakuntaan. Tämän mahdollisuuden tulisi koskea sopimuksia, jotka on välittänyt ammattimainen välittäjä, joka on merkittävästi puuttunut sopimuksen sisältöön tai tarjonnut työkaluaan sopimuksen täyttämiseen.

3. Raja jakamistalouden ja elinkeinotoiminnan välille tulee määritellä nykyistä tarkemmin

Jakamistaloudesta ei saa muodostua keinoa kiertää elinkeinotoimintaan kohdistuvaa sääntelyä. Raja sille, milloin toimintaa koskevat elinkeinonharjoittajia koskevat velvollisuudet (mm. kuluttajansuojaa, kirjanpitoa, verotusta) tulee määritellä selkeästi.

Sääntelyä kehitettäessä on myös poistettava tarpeettomia esteitä jakamistaloudelta sekä huolehdittava palvelun käyttäjien turvallisuudesta.

Kuluttajariitalautakunnan voimavarat turvattava

Laki ja EU:n ODR-direktiivi edellyttävät, että Kuluttajariitalautakunta käsittelee sille tulleen ratkaisupyynnön 90 päivän kuluessa siitä, kun asian ratkaisemiseksi tarvittava selvitys on saatu. Käytännössä tästä vaatimuksesta ei pystytä pitämään kiinni ja esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamies on puuttunut asiaan. Syynä tilanteeseen on, että Kuluttajariitalautakunnan voimavarat eivät ole riittävät. Kuluttajaliitto pitää tärkeänä, että Kuluttajariitalautakunnalle turvataan sellainen rahoitus, että se pystyy noudattamaan lakia.

Ihmisille mahdollisuus ratkaista riidat oikeudessa

Oikeudenkäynnit ovat Suomessa niin kalliita, että tavallisilla ihmisillä ei ole mahdollista viedä riitojaan oikeuteen. Kaikissa asioissa, esimerkiksi yksityishenkilöiden välisissä kaupoissa, ei ole käytettävissä vaihtoehtoisia riidanratkaisuelimiä, joten käytännössä riidat jäävät ratkaisematta. Ihmisillä voi olla välillä myös tarvetta viedä oikeuteen heidän ja elinkeinoharjoittajan välinen riita, mutta sekään ei ole mahdollista taloudellisista syistä. Samoin kuluttaja voi joutua luopumaan oikeuksistaan tai niiden selvittämisestä vähänkään epäselvissä tai tulkinnanvaraisissa tapauksissa, jos elinkeinoharjoittaja uhkaa viedä asian oikeuteen.

Ihmisten välisten riitojen ratkaiseminen on yksi valtion perustehtävistä – sitä pidetään jopa niin keskeisenä, että sen olemassaolo katsotaan keskeiseksi valtion määrittelyn kannalta. Kuluttajaliitosta on tärkeää, että ihmisille turvataan mahdollisuus kohtuuhintaiseen oikeudenkäyntiin. Keinona tähän on ensinäkin se, että taloudelliselta arvoltaan vähäisiä (esim. alle 20 000 euroa) riitoja varten kehitetään kevyt oikeudenkäyntimenettely, jossa riidan häviäjän velvollisuus maksaa voittajan oikeudenkäyntikuluja on rajoitettu esim. enintään 1 000 euroa). Tällainen menettely on käytössä esimerkiksi Britanniassa (Small claims court).

Riidattomat velkomusasiat pitäisi siirtää tuomioistuimista ulosottoviranomaisille. Silloin kun on kysymys pelkästään velallisen maksukyvyttömyydestä, oikeudenkäynti aiheuttaa hänelle kuluja ja lisää ylivelkaantuneisuutta.

Kuluttajan oikeusturvaviranomaisesta yksi kokonaisuus

Kuluttajaliitto esittää, että tuomioistuimen ulkopuolista riidanratkaisua tehostetaan. Kuluttajariitalautakuntaan muodostetaan kaksi osastoa: kuluttajariita- ja asuntoasioiden osasto, johon siirretään kaikki nykyiset asumisasiat kuluttajariitalautakunnasta sekä uutena osakkaan ja yhtiön sekä kahden osakkaan väliset asunto-osakeyhtiöasiat. Kuluttaja-asiamiehelle tulee taata itsenäinen asema esimerkiksi oikeusministeriön tai eduskunnan alaisuudessa tai jollain muulla perustellulla tavalla.

Kuntotarkastajille sertifiointi ja pätevyysvaatimus

Asuntojen epäonnistuneet kuntotarkastukset ja niistä seuranneet ongelmat ovat jatkuvasti esillä julkisuudessa. Tällä hetkellä kuntotarkastajien pätevyydestä ei säädetä lainsäädännössä – vapaaehtoisia sertifiointijärjestelmiä on olemassa. Kuluttajaliitto vaatii, että asuntojen kuntotarkastajilta edellytetään pätevyyttä ja rekisteröitymistä erilliseen kuntotarkastajien rekisteriin, josta palveluita tarvitsevat asiakkaat voivat etsiä sopivan ja pätevyysvaatimukset täyttävän kuntotarkastajan.

Peruspalvelut kuuluvat kaikille

Kaikille oikeus peruskotivakuutukseen

Kuluttajaliitto esittää, että peruskotivakuutus luetaan välttämättömyyspalveluksi. Perustasoinen kotivakuutus on nykyään keskeinen osa perusturvaa. Maksuhäiriömerkintä, joita on jo liki 370 000 suomalaisella, estää usein myös kotivakuutuksen saamisen. Turvallisuuden lisäksi kotivakuutus on välttämätön myös muista syistä, esimerkiksi vuokra-asunnon saamisen edellytyksenä on usein kotivakuutus. Perustasoinen kotivakuutus on luettava peruspalveluksi, jonka saaminen ilman luottotappioriskiä vakuutusyhtiölle esimerkiksi etukäteismaksamisella on varmistettava kaikille.

Kuluttajilla pitää olla oikeus riittäviin ja luotettaviin viestintäpalveluihin

Palvelut ja kaupankäynti siirtyy enenevässä määrin verkkoon ja nopeasta internetyhteydestä on tullut välttämättömyshyödyke. Suomessa on vastikään päätetty, että yleispalvelun vähimmäisnopeutta ei toistaiseksi nosteta nykyisestä 2 Mbit/s:ssa. Ruotsissa yleispalvelulaajakaistan yhteysnopeus on maaliskuun 2018 alusta lähtien ollut 10 Mbit/s. Kuluttajaliitto vaatii, että kaikille kuluttajille on asuinpaikasta riippumatta tarjolla riittävän nopeat ja kohtuuhintaiset sähköiset tietoliikenneyhteydet. Palveluiden ja tarjottavan sisällön kehittyessä verkkojen nopeuksien on kasvettava. Vähimmäisnopeuden tulisi olla vaalikauden lopussa vähintään 20 Mbit/s.

Yhteiskunnan toiminnan tullessa yhä riippuvaisemmaksi viestinnästä on myöskin varmistettava palvelujen jatkuva toiminta ja häiriöttömyys.

Sähköisten viestintäpalveluiden ohella Kuluttajaliitto katsoo kohtuullisten postipalvelujen olevan viestinnän perusasiakaspalvelua, jota on tarjottava kaikille kuluttajille.

Nettiä käyttämättömien oikeudet on turvattava

Kuluttajat suhtautuvat kulutusympäristön muutokseen eri tavalla. Osa kuluttajista on innostunut muutoksista ja ottaa käyttöön uudet toimintatavat nopeasti. Enemmistö kuluttajista siirtyy uusiin toimintatappoihin siinä vaiheessa, kun ne ovat jo ainakin jossakin määrin vakiintuneita ja osa haluaa kiirehtiä hitaasti. On myös joukko kuluttajia, joka ei halua omaksua uusia toimintatapoja lainkaan. Merkittävä joukko ihmisistä ei kykene käyttämään sähköisiä palveluja, erityisesti tällaisia suuri osa vanhuksista on tällaisia kuluttajia: Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2017 vain 75 prosenttia 65–74 -vuotiaista ja 37 prosenttia 75–89 -vuotiaista oli käyttänyt internetiä viimeisen kolmen kuukauden aikana. Kuluttajaliitto pitää tärkeänä, että muuttuvassa maailmassa otetaan huomioon myöskin hitaammin etenevät kuluttajat ja heille annetaan riittävästi aikaa omaksua ja opetella uudet toimintamallit. Lainsäädännöllä ja valtion omistajanohjauksella tulee varmistaa nettiä käyttämättömien oikeus saada palveluja.

Erityisesti kaupankäynnin ja palvelujen siirtyminen verkkoon on lisäämässä kuluttajien keskinäistä eriarvoisuutta. Niiden kuluttajien, jotka kykenevät ja haluavat käyttää internetiä, asema paranee merkittävästi: heillä on käytössään laajempi ja monipuolisempi hyödykevalikoima, he voivat helposti vertailla tuotteiden hintaa ja laatua sekä hankkia tuotteet edullisemmin; lisäksi he eivät ole sidoksissa myyjien sijaintiin tai aukioloaikoihin. Ne kuluttajat, jotka eivät käytä tietokonetta eivätkä internetiä, ovat syrjäytymässä markkinoilla.

Kyläkauppojen toimintaedellytykset on turvattava

Päivittäistavarakauppa on keskeinen ihmisten käyttämä palvelu. Harvaan asutuilla alueilla päivittäistavarakaupan palvelut ovat heikentyneet viime vuosikymmenien aikana suuresti. Kyläkauppojen määrä on Suomessa vähentynyt nopeammin kuin muiden päivittäistavaramyymälöiden määrä: vuosien 2002 ja 2015 välillä vähennys on ollut noin 60 prosenttia. Jos mitään ei tehdä, vähentyminen jatkuu nopeana.

Ruotsissa on tällä hetkellä käytössä kyläkaupoille suunnattu toimintatuki. Tukeen oikeutettuja ovat haavoittuvilla haja-asutusalueilla sijaitsevat päivittäistavaramyymälät. Tuen kriteerejä ovat mm. 15 kilometrin välimatka seuraavaan päivittäistavarakauppaan, 2 - 11 miljoonan kruunun liikevaihto, palveluvelvoite, ympärivuotinen aukiolo sekä monipuolinen päivittäistavaratarjonta. Kuluttajaliitto ehdottaa, että Suomessakin otetaan käyttöön vastaava tuki. Mikäli maakuntaudistus toteutuu, maakunta olisi luonteva tuen myöntäjä.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakkaiden asema on turvattava

Kuluvalle eduskuntavaalikaudella on valmisteltu Sote- ja maakuntaudistusta. Uudistukset ovat olleet kiivaan keskustelun kohteena. Kuluttajaliitto kokee, että palvelunkäyttäjien asema on jäänyt keskustelussa liian vähäiselle huomiolle. Uudistuksen keskiöön olisi pitänyt laittaa asiakas eikä keskittyä erilaisten hallintohimmeliin luomiseen tai yksityisten palveluntuottajien tuottomahdollisuuden turvaamiseen.

Kuluttajaliitosta olisi tärkeää huolehtia siitä, että kansalaiset saavat tasavertaisesti palveluita koko Suomessa, myös eri maakuntien alueilla. Suomen eri alueilla palveluvalikoimat eivät kuitenkaan tule olemaan samanlaisia. Esimerkiksi haja-asutusalueille ei voi syntyä yhtä runsasta palvelutarjontaa kuin kaupunkeihin. Suomessa voi olla myös alueita, joissa on käytännössä vain yksi palveluntuottaja. Samoin sote-järjestämislain mukaiset palvelulupaukset voivat olla jossain määrin erilaisia. Kuluttajaliitosta on tärkeää, että kansalaisten tasavertaisuus turvataan koko Suomessa.

Ehdotettu sote-palvelujen valinnanvapausmalli on monimutkainen ja vaikeasti hahmotettava, ja siksi ihmisillä tulee olemaan vaikeuksia todellisuudessa vaikuttaa omiin palveluihinsa. Kuluttajaliiton mielestä uudistuksen myötä tarvitaan huomattavasti aiempaa enemmän neuvontaa ja ohjausta, jotta asiakkaat pystyisivät tekemään perusteltuja valintoja – tässä yhteydessä tulee selvittää myös kolmannen sektorin asema palveluohjauksen tarjoajana.

Asiakkailla tulee olla riittävästi tietoa palveluista ja eri palveluntuottajista, jotta he voivat tehdä valintoja ja vaikuttaa omiin palveluihinsa. Tiedon pitää olla ymmärrettävää, vertailukelpoista ja ajankohtaista. Lisäksi vertailutiedon tuottajan pitää olla riippumaton, puolueeton ja luotettava. Ottaen huomioon eri ihmisten erilaiset tarpeet ja mieltymykset riittävän tiedon tuottaminen on erittäin vaikeaa. Mahdollisista ongelmista huolimatta Kuluttajaliitto vaatii, että kehitetään työkaluja, joiden avulla kuluttajat voivat vertailla hoidon tai muun palvelun laatua ja muita ominaisuuksia.

Terveydenhuollon asiakasmaksut ovat merkittävä este palveluiden käyttämiselle pienituloisimpien ihmisten keskuudessa. Tällä hetkellä terveyskeskusmaksuja peritään koko Suomessa Helsinkiä lukuun ottamatta. Kuluttajaliitto vaatii, että terveyskeskustasoisien pitää olla maksutonta koko Suomessa. Tällöin kaikki suomalaiset olisivat tämän asian kohdalla tasavertaisia.

Lääketeollisuus ja muut kaupalliset toimijat kehittävät koko ajan uusia lääkkeitä ja muita hoitomenetelmiä. Nämä ovat usein suojattu patentilla, mikä mahdollistaa yrityksille monopolin ja sen myötä kalliit hinnat. Yhteiskunnan voimavarat ovat rajalliset, joten välillä on pakko päättää millaisia uusia hoitomuotoja on mahdollista tarjota. Kuluttajaliitto pitää tärkeänä, että päätökset tehdään avoimesti ja että päätöksenteon yhteydessä kuunnellaan myös esimerkiksi potilasjärjestöjen, allintohimmeliin luomiseen tai yksityisten palveluntuottajien tuottomahdollisuuden turvaamiseen.

Kuluttajaliitosta olisi tärkeää huolehtia siitä, että kansalaiset saavat tasavertaisesti palveluita koko Suomessa, myös eri maakuntien alueilla. Suomen eri alueilla palveluvalikoimat eivät kuitenkaan tule olemaan samanlaisia. Esimerkiksi haja-asutusalueille ei voi syntyä yhtä runsasta palvelutarjontaa kuin kaupunkeihin. Suomessa voi olla myös alueita, joissa on käytännössä vain yksi palveluntuottaja. Samoin sote-järjestämislain mukaiset palvelulupaukset voivat olla jossain määrin erilaisia. Kuluttajaliitosta on tärkeää, että kansalaisten tasavertaisuus turvataan koko Suomessa.

Kuluttajien talouden turvaaminen

Kuluttajälähtöinen malli apteekkisääntelyyn

Kuluttajaliitto vaatii apteekkilupailun vapauttamista ja itsehoitolääkkeitä päivittäistavara-kauppoihin. Lääkkeet ovat Suomessa kalliita verrattuna moneen muuhun maahan, apteekkilupien määrää on rajoitettu eikä itsehoitolääkkeitä ei voi ostaa muualta kuin apteekista.

- 1) Apteekkien lukumäärän sääntelystä pitää luopua. Lääkejakelu on kuitenkin turvattava kaikkialla Suomessa, tarvittaessa yhteiskunnan tuella. Samalla tulee varmistaa, etteivät apteekit päädy vain muutamalle omistajalle
- 2) Turvallisten itsehoitolääkkeiden myynti on sallittava esimerkiksi ruokakaupoissa. Tämä lisäisi monien itsehoitolääkkeiden saatavuutta. Kuluttajilla tulee kuitenkin aina olla saatavilla farmaseuttista neuvontaa.
- 3) Reseptilääkkeiden enimmäishinta tulisi jatkossakin määritellä, mutta vähimmäishinnasta luopua.

Talous- ja velkaneuvonnan voimavarat turvattava

Ylivelkaantuminen on jatkuva ongelma. Ongelmien ratkaisemiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi tarvitaan riittävästi talous- ja velkaneuvontaa. Talous- ja velkaneuvonnan nykyiset voimavarat eivät riitä juuri lainkaan ennalta ehkäiseviin toimenpiteisiin eli talousneuvontaan. Kuluttajaliitto vaatii, että nykytilaan verrattuna talous- ja velkaneuvonnan järjestämiseen varataan lisäresursseja. On selvitetävä myös kolmannen sektorin mahdollisuudet osallistua talous- ja velkaneuvonnan tuottamiseen.

Julkisten palvelumaksujen tai verokantojen korotukset eivät saa olla kohtuuttomia

Mikäli valtiolla on taloudellisia säästötarpeita, syntyy helposti paineita korottaa muun muassa eri verokantoja, terveydenhuollon maksuja tai muita palvelumaksuja. Jokaisen tällaisen korotuksen yhteydessä tulee aina selvittää, etteivät korotusten vaikutukset ole kohtuuttomat minkään kuluttajaryhmän ostovoiman kannalta (esim. eläkeläiset, sairaat, pienituloiset lapsiperheet, opiskelijat).

Pikaluottoihin puututtava nopeasti ja tehokkaasti

Kuluttajaliitto katsoo, että pikaluottoihin puututtava nopeasti ja tehokkaasti. Lisäsääntelylle on tarvetta, sillä vuonna 2013 voimaan astunut kuluttajaluottojen korkokatto ei ole toiminut toivotulla tavalla.

1) Korkokatto koskemaan kaikkensuuruisia kuluttajaluottoja

Kuluttajansuojalain mukaisen korkokaton tulee koskea myös 2 000 euron ja sitä suurempia luottoja. Korkokaton rikkomisen pitää johtaa siihen, että velallisen maksuvelvollisuus rajoittuu pelkkään velan pääomaan.

2) Kustannuskatto

Vakuudettomille kuluttajaluotoille tulee asettaa kustannuskatto luoton summasta riippumatta. Kustannuskaton myötä luoton luotonaikaiset kokonaiskustannukset (korko, tilinhoitomaksut, nostopalkkiot yms.) saisivat olla korkeintaan kustannuskaton prosentuaalinen määrä luoton summasta.

3) Pikaluottojen mainonta kiellettävä

Korkeariskisten kuluttajaluottojen mainonta kuluttajille on kiellettävä kokonaan.

4) Kaikki kuluttajaluotot lain piiriin

Kuluttajansuojalaki tulee laajentaa kattamaan myös korottomat ja kuluttomat, kestoaltaan yli kolmen kuukauden luotot. Aina kun kuluttajaluottoa myönnetään, tulee kuluttajan maksuvalmius selvittää luoton ehdoista riippumatta.

Sähkön siirtohintojen valvontaa pitää tehostaa

Sähkön siirtohintojen kohtuullisuutta valvoo Energiavirasto. Siirtohinnoittelun valvontajakson pituus on neljä vuotta. Mahdollisesti peritty ylihinta pitää palauttaa asiakkaille seuraavan nelivuotiskauden aikana siirtomaksuissa. Tämä tarkoittaa sitä, että sähköverkkoyhtiö voi periä ylihinta sähkönsiirrosta jopa neljän vuoden ajan. Ne kuluttajat, jotka muuttavat toisen sähköverkkoyhtiön alueelle, eivät myöskään saa hyvitystä ylisuurista siirtomaksuista. Jotta tilanne olisi kuluttajien kannalta kohtuullisempi, Kuluttajaliitto vaatii valvontajakson lyhentämistä. Lisäksi valvontamalli tulee ottaa tarkasteluun kuluttajahintojen kannalta.

Kestävä ja eettinen kuluttaminen

Kestävä yhdyskuntarakenne

Kuluttajaliiton mielestä liikenteen päästöjen vähentämisessä keskeistä on ihmisten liikkumistarpeen vähentäminen: tämä edellyttää maankäytön, asumisen, liikenteen, palvelujen ja työpaikkojen yhteensovittamista. Yhdyskuntarakenteen tulee olla sellainen, että tarve oman auton käyttämiseen on mahdollisimman vähäistä. Tavoitteena tulee olla se, että mahdollisimman suuri osa liikkumistarpeesta voidaan hoitaa kevyellä ja joukkoliikenteellä. Tiivis kaupunkirakentaminen ja palveluiden saavutettavuus ovat tärkeitä tavoitteen saavuttamiseksi. Kaupungistumista tukevaa täydennysrakentamista tulee lisätä ja kohtuuhintaisen asumisen tarpeeseen on vastattava kasvukeskuksissa. Ilmastonmuutoksen torjunnan kannalta hyvä yhdyskuntarakenne turvaa myös kaikille väestöryhmille palveluiden, työpaikkojen ja vapaa-ajan paikkojen hyvän saavutettavuuden.

Autojen yhteiskäyttö ja liikenteen automatisoituminen voivat omalta osaltaan tukea yhdyskuntarakenteen tiivistämistä. Nämä mahdollistavat autojen määrän vähentämisen, mikä merkitsee sitä, että autojen säilyttämisen tarvittavan tilan tarve vähenee. Säästynyttä tilaa voidaan käyttää sekä asuntojen että asukkaiden yhteisen tilan lisäämiseen.

Kuluttajia pitää kannustaa kestäviin liikkumisvalintoihin

Kuluttajiin kohdistetaan paljon odotuksia päästöjen vähentäjinä, mutta samanaikaisesti tarjolla on vain vähän tukea ja kannustimia. Pelkkä informaatio-ohjaus ei ole riittävää, vaan tarvitaan konkreettisia taloudellisia ja muunlaisia ohjauskeinoja kulutustottumusten muuttamiseksi.

Kuluttajien valinnoilla on merkittävä rooli päästötavoitteiden saavuttamisessa. Arvion mukaan kuluttajien valinnoilla voitaisiin saavuttaa jopa kolmasosa Suomen päästövähennystarpeesta. Oman auton korvaaminen sähkö- ja biokaasuautolla olisi monelle tehokkain tapa pienentää omaa liikkumisen hiilijalanjälkeä. Nykyisellään kannustimet kuluttajien liikkumistavan muutokseen päästötavoitteiden vaatimassa mittakaavassa ovat riittämättömät. Polttomoottoriauton vaihtamista ympäristöystävällisempään vaihtoehtoon kuten sähköautoon pitää tukea.

Myös verotus on keino kannustaa nykyistä kestävämpiin valintoihin. Yksi keino on siirtyä ajoneuvon hankinnan verotuksesta sen käytön verottamiseen. On kuitenkin huolehdittava, että siirtymäaikana ihmiset eivät joudu maksamaan kohtuuttomasti veroa sekä auton käytöstä että sen hankinnasta. Verotus on toimitettava myös tavalla, joka ei vaaranna ihmisten yksityisyyttä.

Laki yritysten ihmisoikeusvastuusta

Suomen pitää aloittaa yritysten ihmisoikeusvastuuta koskevan lain valmistelu. Lain tulee noudattaa YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevia ohjaavia periaatteita ja perustua yrityksille pakolliseksi säädettävään ihmisoikeuksia koskevaan huolellisuusvelvoitteeseen. Yritykset ovat vastuussa siitä, että ne kartoittavat arvoketjuihinsa liittyvät ihmisoikeusriskit sekä toimivat riskien ja mahdollisten negatiivisten ihmisoikeusvaikutusten vähentämiseksi. Laki säättää ihmisoikeusloukkausten uhreille juridisen oikeussuojan.

Perustelut

Parannetaan suomalaisen työn kilpailukykyä

Suomi on maa, jossa on monelta osin erittäin korkeatasoinen kansallinen työelämän oikeuksia suojaava sääntely. Suomi on ratifioinut Kansainvälisen työjärjestö ILO:n sopimuksia lähes kaksi kertaa niin monta kuin esimerkiksi Kiina ja Intia yhteensä. Sallimalla ihmisoikeuksien polkemisen yritysten alihankintaketjuissa, Suomi heikentää kotimaisen työn kilpailukykyä.

Suomi ei ole yksin kehittämässä lakia yritysten ihmisoikeusvastuusta. Euroopassa monet muut valtiot ovat jo edenneet asiassa. Ranska hyväksyi kunnianhimoisen yritysten ihmisoikeusvastuuta koskevan lain jo vuonna 2017.

Taataan yrityksille yhtäläiset toimintaedellytykset

Monet yritykset noudattavat jo nyt ihmisoikeuksia koskevaa huolellisuusvelvoitetta. Ne tekevät näin voidakseen vastata niin kuluttajien kuin yritysasiakkaidensa ja sijoittajiensa vaatimuksiin. Vaatimukset ihmisoikeuksien kunnioittamiseksi lisääntyvät jatkuvasti myös julkisissa hankinnoissa. Osa yrityksistä joutuu siis käytännössä jo nyt noudattamaan ihmisoikeuksia koskevaa huolellisuusvelvoitetta. On perusteltua, että ihmisoikeuksien kunnioittamista koskevat vaatimukset ulotetaan kaikkiin yrityksiin – myös niihin, joiden asiakkaat tai sijoittajat eivät ole kiinnostuneita ihmisoikeuksista. On väärin, että ihmisoikeuksia polkemalla saa markkinoilla edelleen perusteetonta kilpailuetua.

Toimitaan Suomen kansainvälisten sitoumusten mukaisesti

Suomi on valtiona sitoutunut YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskeviin ohjaaviin periaatteisiin (UNGP). Laki yritysten ihmisoikeusvastuusta noudattaa UNGP:iden kirjauksia ja henkeä ja vastaa siten Suomen kansainvälisiä sitoumuksia.

Kohti kestävämpää ruokaa

Ruuan tuotanto aiheuttaa osaltaan ilmastopäästöjä. Monesti vähäpäästöinen ruoka on myös terveellisempää kuin runsaspäästöinen ruoka. Ruuan tuotannolla ja kulutuksella pystytään vaikuttamaan näihin. Kuluttajaliitto esittää seuraavia toimia asian edistämiseksi:

Hävikkiruuan luovutuspakko kaupoille

Päivittäistavarakaupoista menee edelleen suuri määrä käyttökelpoista ruokaa hävikkiin. Suomalaisille elintarvikkeita myyville kaupoille tulee säätää velvollisuus luovuttaa muutoin hävikkiin menevä ruoka rekisteröityneille toimijoille, jotka ovat sitoutuneet kyseisen ruuan asianmukaiseen käsittelyyn ja jakoon sitä eniten tarvitseville.

Muutoksia verotukseen

Ravitsemus on yksi keskeisimpiä ihmisen terveyteen vaikuttavista asioista. Kuluttajaliiton mielestä pitää selvittää mahdollisuudet ohjata verotuksen keinoin kansalaisten kulutustottumuksia sekä teollisuuden tuotekehitystä ravitsemuksellisesti laadukkaampiin elintarvikkeisiin ja ryhtyä selvitysten perusteella tarvittaviin toimiin. Verotuksellisia toimia voisivat olla esimerkiksi tuotteiden terveellisyyden perusteella määräytyvät erilaiset arvonlisäverokannat.

Muovijätettä pitää vähentää ja huolehtia sen kierrätyksestä

Muovijäte on maailmanlaajuinen ja kasvava ongelma, johon pitää puuttua tehokkaasti. Sekä kuluttajia, kauppaa että teollisuutta pitää kannustaa muovijätteen synnyn vähentämiseen. Samalla muovijätteen kierrätystä tulee tehostaa. Kuluttajaliiton mielestä keinoja tähän voisivat olla mm.:

- muovipakkausten verotuksen kehittäminen
- korvaavien materiaalien kehittämisen tukeminen
- muovipakkausten kierrätystä pitää tehostaa.

Tallentava videovalvonta teurastuslaitoksiin

Epäeettiset toimet eläinten teurastuksen yhteydessä ovat tulleet laajan kansan tietoisuuteen eläinaktivistien toimesta. Epäonnistuneet tainnutukset ja eläinräökkäystä muistuttavat otteet teurastuslaitoksissa ovat aika ajoin herättäneet vaatimuksia nopeista toimenpiteistä. Mikäli teurastuslaitoksissa on jatkuvasti tallentava videovalvonta, jonka kautta eläinsuojelusta vastaavat viranomaiset voivat pistokoemaisesti tarkastella kunkin teurastamon käytäntöjä, toisi se uusia välineitä ja todistusaineistoa eläinsuojeluvalvontaan.

Kestävä kehitys huomioitava julkisissa hankinnoissa

Kuluttajaliitto vaatii, että julkisissa hankintapäätöksissä otetaan huomioon kestävän kehityksen, ympäristöä säästävän tuotannon, kulutuksen ja niiden vaikutukset laajasti huomioon ottavan tuotesuunnittelun, materiaalien uudelleen käytön, kierrätyksen ja hyödyntämisen periaatteet.

Kestävä ja eettinen kuluttaminen huomioitava kauppapolitiikassa

Kuluttajien valinnoilla on merkittävä vaikutus niin ympäristön tilaan kuin ihmisten ja eläinten hyvinvointiin. Valitettavasti suuri osa kuluttajista ei tiedosta omaa vastuutaan ja tekee ostopäätöksensä pelkästään mahdollisimman halvan hinnan perusteella. Usein halvat hinnat perustuvat siihen, että tuottajamaissa ei noudateta edes kansainvälisten sopimusten määrittämiä ympäristönsuojelua tai ihmisoikeuksia (mukaan lukien työntekijöiden tai alkuperäiskansojen oikeudet) koskevia minimivaatimuksia. Pelkästään kuluttajien informoiminen tilanteesta ei ole riittävää – varsinkin kun tietoa keräävien ja välittävien aktivistien turvallisuutta ei pystytä takaamaan.

Kuluttajaliitto esittää, että tulevalla hallituskaudella kauppapolitiikassa otetaan kestävä ja eettinen kuluttaminen huomioon nykyistä paremmin. Vaikka Kuluttajaliitto sinänsä kannattaakin tavaroiden ja palveluiden vapaata liikkuvuutta, se ei saa tapahtua hinnalla millä hyvänsä. Siksi sovittaessa kansainvälisen kaupan pelisäännöistä tai sovittaessa muulla tavoin kaupan vapauttamisesta, on varmistettava, että kaupan vapauttaminen ei pakota hyväksymään markkinoille tuotteita tai palveluita, joiden tuottamisessa ei ole noudatettu edes sitovia minimivaatimuksia.

Kuluttajaliitto esittää myös, että hallitus kannustaa ja tukee suomalaisia yrityksiä YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden sekä huolellisuusperiaatteen tunnollisessa noudattamisessa. Lisäksi hallituksen tulisi tukea tuottajia ILO:n kansainvälisen sopimuksen lapsityövoiman käytön kiellon, pakkotyövoiman käytön kiellon, syrjinnän kiellon sekä työntekijöiden järjestäytymisoikeuden turvaamisen noudattamisessa sekä siinä, että tuottajat ottavat aktiivisesti huomioon kyseiset artiklat yrityksen toimintatavassa.